

УДК 821.161.2.09

Ольга Пресіч (Вікторія)

МОДЕЛЬ «НОВОГО ГЕРОЯ» В УКРАЇНСЬКІЙ ПРОЗІ КАНАДИ II ПОЛОВИНИ ХХ СТ.

У статті проаналізована українсько-канадська проза II половини ХХ століття. Основна увага приділена формуванню моделі «нового героя», що визначає специфіку художньої концепції особистості повоєнної української літератури в Канаді. Об'єктом дослідження стали твори У. Самчука й М. Кейван.

Ключові слова: імміграція, українсько-канадська проза, покоління «ді-пі», новий герой, ментальність, асиміляція.

Проза українських письменників, які належать до повоєнної еміграції в Канаді, має низку специфічних особливостей, що суттєво відрізняє її від доробку представників так званої «селянської еміграції». Найперше це стосується художньої концепції особистості, досліджувати яку плануємо на прикладі роману Уласа Самчука «На твердій землі» й повісті Марії Кейван «Пливе-шумить ріка». Ці твори презентують різні підходи до проблеми формування постаті нового героя. Відмінності зумовлені кількома чинниками — різним життєвим досвідом авторів, а головне — різними художніми завданнями, які вони перед собою ставили.

Попередньо проведений аналіз наявних у вітчизняному й діаспорному літературознавстві досліджень українсько-канадської прози ХХ століття засвідчив необхідність усебічного вивчення її проблематики, поетики, жанрових і стильових особливостей, недостатню з'ясованість історико-літературних проблем, що зумовлює актуальність нашої наукової студії.

Окремі аспекти побутування українсько-канадської прози ХХ століття були об'єктом наукових досліджень О. Гай-Головка, М. Марунчака, Ф. Погребенника, І. Руснака, Яра Славутича, П. Сороки, М. Шкандрія та ін. Здебільшого зазначені дослідники або ж пропонували загальний огляд українсько-канадської прози ХХ століття, або зосереджували увагу на творчості одного автора. Найбільший інтерес нині викликає проза Уласа Самчука. Різні аспекти його творчої лабораторії були відображені в дослідженнях С. Бородіци, Р. Гром'яка, А. Жив'юка, М. Жулинського, Н. Лисенко, П. Лобас, Ю. Мариненка, Р. Мовчан, О. Пастушенко, С. Пінчука, І. Руснака, О. Слоньовської, М. Ткачука, Г. Чернихівського, В. Шевчука, А. Цяпи та інших. У їхніх працях здебільшого були проаналізовані «хрестоматійні» тексти — «Волинь», «Марія», «Ост». Натомість твори, що відображають долю українських іммігрантів у Канаді, порівняно рідко ставали об'єктом наукових студій (у цьому контексті можемо пригадати статті Л. Білоус-Гарасевич [1], Г. Костюка [3], С. Пінчука [4], Л. Скорини [7; 8]). Значно менше уваги приділено прозі М. Кейван — її рецепція обмежується статтею Ф. Погребенника у книзі «З Україною в серці: Нариси-дослідження про творчість письменників-прикарпатців у діаспорі», а також принагідними згадками про авторку в контексті регіональних досліджень чи ювілейних заходів. Проблема моделювання образу «нового героя» в українсько-канадській прозі ще не була предметом ґрунтовних наукових студій, що зумовлює наукову новизну цієї розвідки.

Роман «На твердій землі» був виданий 1967 р. у Вінніпезі. У ньому Улас Самчук апелював до однієї з найактуальніших проблем своєї доби — долі представників третьої «хвилі» української еміграції в Канаді. Маючи імідж «літописця» українського життя ХХ століття, прозаїк спробував реалістично відобразити проблеми й труднощі, які спіткали переселенців, а головне змодельював тип нового героя-українця — людини, яка успішно виборює «місце під сонцем». Повість Марії Кейван «Пливе-шумить ріка» з'явилася значно пізніше — у 1985 році, але охоплює ті ж часові межі, що й роман У. Самчука (її дія триває орієнтовно до середини 1950-х років). Життєві перипетії, яких довелося зазнати її героїні — Мар'яні, виразно корелюють із біографією самої авторки. Твір тяжіє до літератури «non-fiction», але при тому все ж не перетворюється на мемуарно-автобіографічну книжку. За жанровими дефініціями це

повість, тобто художній твір, у центрі якого — не одиничний життєпис, а узагальнена картина. Доля лікарки Мар'яни є тим дзеркалом, у якому відбиті історії більшості емігрантів — їхні поневіряння й випробування, намагання пристосуватися до нових умов і самореалізуватися.

Художня структура аналізованих творів має спільні риси. «Вузловими» моментами в розгортанні фабули є згадки про батьківщину, розповідь про чинники, які змусили персонажів її залишити, про поневіряння таборами Ді-Пі (у романі У. Самчука це презентовано лаконічніше — у формі фрагментарних спогадів Павла Даниліва), виснажливу тривалу мандрівку до місця нового поселення. Фабульним ядром для обох авторів є історія пристосування українців до канадських реалій. Причому обидва прозаїки застосовують схожий прийом — їх персонажі аналізують власні здобутки на канадській землі за перші п'ять років перебування. Ця віха стає для них визначальною — адже саме тоді вони отримують право претендувати на канадське громадянство, а отже, мають підстави почуватися повноцінними громадянами країни, а не Агасферами, позбавленими дому.

На прикладі долі Павла Даниліва (головного героя роману «На твердій землі». — О. П.) Улас Самчук репрезентує новий для української літератури тип особистості. До традиційних рис української ментальності дослідники зараховують кордоцентризм, емоційність, чутливість, ліризм, схильність до мрійництва і водночас — недостатність раціонально-вольової компоненти психіки. «На відміну від європейця, що виборює безсмертя, здобуваючи скарби оформленої модерної культури, українець часто-густо сповнений спокоєм неминучості та покірністю долі» [9, с. 10]. Павло Данилів натомість є взірцем «оновленої» української людини, яка позбувається негативних ментальних тенденцій, обирає для себе роль не стороннього спостерігача, а «завойовника життя». Л. Білоус-Гарасевич слушно підкреслює: «Його герой не пристосовується, не борюється з життям, а бере його для себе: працює, росте матеріально, будується, кохає, мріє, прагне, здобуває те, чого ніколи не мав» [1, с.133].

Формуванню такого психологічного типу сприяли два фактори: пережиті випробування, що загартували характер, й нове оточення, до якого емігрантам довелося пристосовуватися на новому місці (американський прагматизм). У середовищі емігрантів відбувається «штучний відбір», «селекція», модернізація психічної структури. «Наш модерний, рафінований час не визнає сентиментів, — сумно іронізує герой Уласа Самчука. — Він важить вартості цифрами, вигодами, як мав сказати один філософ, що модерна людина — це синтез бетону, нейлону, нікотину, у якій почуття і співчуття заступлені примхами, димом і алкоголем» [6, с. 13]. Павло Данилів поєднує українську ментальність з американським прагматизмом, цілеспрямованістю, раціоналізмом. Його доля — переконливий приклад втілення «американської мрії»: людина, яка приїхала до Канади з невеликою валізкою й кількома доларами в кишені, за кілька років стала власником затишного модерного котеджу, пристойного автомобіля й рахунку в банку. Поза тим — численні проекти, пов'язані з купівлею-продажем нерухомості й будівництвом, які дозволяють суттєво зміцнити матеріальне становище й суспільний статус. І це не поодинокий випадок. Виписуючи постаті другорядних та епізодичних персонажів, Улас Самчук неодноразово наголошує на тому, що Канада — найбільш придатне місце для ініціативних людей, здатних до активної творчої праці. Саме тут вони мають змогу виявити свої комерційні таланти й досягнути успіху.

На перший погляд, Павло Данилів близький до представників «селянської еміграції» — «піонерів», які розбудовували Канаду й за певний час досягли матеріальної стабільності, добробуту, стали органічною складовою канадського суспільства. Але при докладнішому дослідженні виявляються суттєві відмінності мотивації й ціннісної системи. Надії «піонерів» були пов'язані переважно із землею (своєрідна варіація «антеївського комплексу»), натомість герой роману Уласа Самчука, хоч і відчуває певний сентимент до землі, не має наміру пов'язувати з нею свої плани. Він продає земельну ділянку і так набуває необхідних коштів, щоб побудувати власний дім і здобути фінансову незалежність. Цей персонаж органічно вписується в урбаністичний дискурс. Окреслюючи свої ціннісні орієнтири, він зізнається: «Я любив це життя машин, мене інспірував їх наснажуючий рух □...□ Вони для мене не мертві шматки мертвого металу, а живі, органічні, творчі, слухняні сотворіння і друзі, як кінь чи собака, а головне, вони були інспіраторами моєї настирливої філософської концепції майбутнього» [6]. Заради досягнення мрії Павло і сам перетворюється на добре відлагоджений механізм, «який не знав ні

дня, ні ночі, ні часу, ні простору, ані ніяких жалів, болів, страхів, а був весь погрузлий в глибини діяльності й якоїсь ненаситної жадоби творити щось інше і нове» [6].

Така художня концепція особистості викликала в середовищі критиків нерозуміння, а подекуди навіть цілковите прийняття. Діаспорні літературознавці вчитали в романі лише «дрібноміщанські витівки, гедонізм, насолоду в ліжку, всесильний долар доробкевичів і більше нічого» [3, с. 513]. Враження українських реципієнтів суттєво не відрізнялися. С. Пінчук, оцінюючи роман Уласа Самчука «На твердій землі», зазначає: «Герой цього твору Данилів — сіра, безпретензійна людина, яка любить працювати і хоче користуватися здобутками своєї праці. Власний дім та сім'я — найвищий його ідеал... він з тієї породи, що й Іван Мороз, тільки живе й працює в цивілізованих умовах, які не дають йому скотитися надто низько» [4, с. 11]. Навряд чи варто так категорично засуджувати Павла Даниліва за природне прагнення збудувати дім і створити сім'ю, адже для емігранта вони є специфічною формою творення «свого простору» в чужому світі. Крім того, слід зважати на те, що поле життєдіяльності персонажа включає не лише комерційні справи, а й активну участь у житті української громади. Тобто йдеться не про одновимірний персонажа, зацикленого на бізнесі («доробкевича»), а про всебічно розвинену особистість, що має творчі нахили, цілеспрямованого й обдарованого потужним вітаїстичним потенціалом чоловіка.

Героїня повісті «Пливе-шумить ріка» Мар'яна презентує інший особистісний тип. Вона також проходить важкий шлях випробувань і поневірянь, для відображення якого Марія Кейван вибирає інші жанрові координати й наративну структуру. Події в повісті викладені у хронологічній послідовності, застосована лінійна сюжетна схема. Увага читача зосереджується на етапах особистісного формування головної героїні, її зовнішній і внутрішній біографії.

«Вихідним» моментом розгортання повістєвої фабули є епізод, коли Мар'яна після закінчення школи опиняється перед вибором: ким стати — лікарем чи журналістом? Якщо в поведінці Павла Даниліва домінують прагматичні мотивації, то Мар'яна більше тяжіє до ідеалізму (ця риса є основою для формування художньої концепції особистості у повісті М. Кейван). Обираючи професію, вона віддає перевагу справі, яку вважає суспільно корисною — допомагати хворим, ігнорує честолюбство й меркантильні мотивації. Перебуваючи в Канаді, вона зневажає прагматизм і відмовляється від пропозицій роботи, які іншим емігрантам видаються пристойними і вартими уваги. Ця ідеалістична спрямованість спричиняється до того, що Мар'яна наприкінці першої канадської «п'ятирічки» не може похвалитися значними здобутками.

Ціннісна ієрархія емігрантів складається з тріади: дім — родина — Україна. В ієрархії традиційних цінностей українців дім сприймається як сакралізований центр буття, де відбуваються усі життєво важливі перипетії людського існування (на особистому, сімейному, суспільному, національному, духовному рівнях). В образній системі роману Уласа Самчука дім займає важливе місце. Павло Данилів багато розмірковує про те, чим є для нього дім, яким він має бути, щоб відповідати його потребам і прагненням. Здавалося б, претензії персонажа цілком могли бути задоволені після придбання в кредит і ремонту двоповерхового помешкання. Проте для нього йшлося передусім про Дім як «ментальну конструкцію втраченого Раю» (С. Шліпченко) [Див.: 10], житло, яке би найповніше виражало його смаки й потреби. Улас Самчук неодноразово акцентує на тому, що Павло Данилів відчуває дивний зв'язок із будинком: «Мені самому не раз настирливо видавалося, що від певного часу мій будинок і я сам втілилися в одну химерну істоту, у якій мої нерви і його цегла починали жити самостійним ритмом і творити якісь своєрідні токсини щастя» [6, с. 13].

У повісті Марії Кейван концепт Дому також займає вагомe місце, але тут цілковито відсутня його апологетизація як сакрального об'єкту. «Румінгавз», у якому мешкали герої, авторка змальовує приземлено реалістично — інтер'єр відображає перший щабель соціалізації родини Богдана і Мар'яни Бурунів у Канаді. Фактично це навіть не окреме приватне помешкання, а гуртожиток (показова аналогія з таборами «ді-пі»). Такий сюжетний хід зумовлений не тільки об'єктивною матеріальною причиною — неможливістю переселенців знайти собі пристойніше житло, а й психологічною потребою мати навколо знайоме, внутрішньо близьке середовище. Лише після адаптаційного періоду емігранти почали замилюватися про придбання помешкання, що створювало ілюзію віднайдення дому.

Радикальна відмінність інтерпретації образу Дому в романі Уласа Самчука й Марії Кейван зумовлена значною мірою гендерною специфікою. Для Павла Даниліва будівництво власного дому стало одним із кроків природного життєвого алгоритму (посадити дерево, виростити сина, побудувати дім). У фіналі персонаж почувається цілком комфортно, адже, побудувавши дім, він засвідчив власну життєву й гендерну повноцінність, зреалізованість. У випадку з Мар'яною спрацьовують інші мотиваційні чинники. У Канаді вона втратила можливість професійної самореалізації, тож придбання власного помешкання видається їй водночас і бажаним (як можливість здобути приватний життєвий простір), і загрозливим (адже «власна хата остаточно визначить їй ролі хазяйки “гавзвайф”» [2, с. 252]).

Мріючи про власну домівку, Мар'яна внутрішньо протестує проти нав'язуваної їй традиційної ролі домогосподарки. Для «професіоналістки», яка витратила шість років на здобуття фаху й тривалий час працювала у шпиталях, цей вибір давався дуже важко. У свідомості героїні назріває внутрішній конфлікт — типова для феміністичної прози суперечність між потребами родини й самореалізацією жінки як повноцінної особистості. Мар'яна шукає компроміс, що дозволив би їй подолати психологічну кризу. Таким виходом стає поєднання суспільної ролі «господині дому» з літературною творчістю.

Другою складовою у ціннісній ієрархії персонажів є родина. Українець внутрішньо дуже прив'язаний до своєї родини, в якій намагається будувати міцні близькі стосунки. Для його ментальності характерно піклуватися про своїх близьких, оточувати їх турботою. Щільність родинних стосунків визначається історичним минулим: на території, що лежала на перехресті західного і східного світів, зберегтися як єдине ціле можливо було лише замкнувшись у колі найближчих. У житті емігрантів родина відіграє дуже вагомий роль, нерідко вона була єдиним фактором стабільності в чужому оточенні, що дозволяв витримати усі випробування.

На початку роману «На твердій землі» Павло Данилів постає перед читачами в ролі привабливого молодого чоловіка, за яким полюють численні кандидатки на одруження, але він уникає тенет, заявляючи, що є переконаним самотником. Згодом персонаж Уласа Самчука схиляється до патріархальних стандартів родини, уявляє майбутню дружину тихою, домашньою жінкою, яка має дбати про нього й створювати відчуття затишку. Шлюб із Катрусєю стає логічним завершенням адаптаційного періоду Павла Даниліва в Канаді.

У повісті «Тече-шумить ріка» ставлення Мар'яни до проблем шлюбу й родини інше. Вона не погодилася із загальноприйнятою думкою, що найвдалішою партією для неї є колега-лікар, вважаючи, що в такому подружжі немає нагоди відпочити від професії, що це дуже обмежує життя. Тож її вибір схилився на користь митця Богдана. Це дозволило дівчині урівноважити дві сторони своєї натури — лікаря й митця. Але в художньому світі Марії Кейван ця проблема набуває й інших аспектів художньої інтерпретації. Насамперед ідеться про те, ким жінка має бути в родині, яка роль їй відведена і чи має вона право претендувати на особистісну й професійну самореалізацію.

В Україні Мар'яна не почувалася цілковито зреалізованою — цьому заважали професійні обов'язки: «І вдома і в шпиталі лише про них треба думати, зважувати, котрі на першому місці. Тільки на обов'язок супроти себе самої — відшукати той рівень життя, з яким втратила контакт — немає у неї часу. Хоч цього їй дуже потрібно, бо хочеться віднайти себе, щоб стати справжньою собою» [2, с. 53]. Ці слова — лейтмотив художньої концепції повісті. У Канаді ця перешкода зникає — Мар'яні «прийшлося скинути зі себе професійний одяг, який вже вспів стати її другою шкірою». Але фах був частиною її особистості, тож його втрата стала дуже болісною. Чуже етнічне оточення додатково поглиблювало екзистенційну кризу, в якій опинилася Мар'яна.

Важливою складовою художньої концепції особистості в аналізованих творах є національна самоідентифікація персонажів, їхнє ставлення до України. У романі Уласа Самчука «На твердій землі» матеріально вираженого образу батьківщини (як-от, у «Волині» чи «Ості») немає, але Павла Даниліва в Канаді оточують реалії, близькі до українських: чорнобривці й мальви, сосни й дуби, верби і яблуні; вулиця Батерст нагадує невеличке українське поселення: «Тут, як за домовленням, оселилися мої невсипущі земляки, натворивши цілий ряд різноманітних установ, підприємств, шкіл, організацій — Православна церква св. Володимира, крамниця квітів “Мак”, домівка й редакція гетьманців, крамниця “Пласт”,

редакція “Гомону України”, друкарня одна, друкарня друга. Все це і багато іншого скупчилось на цій шановній, просторій, старій вулиці, і я почуваю себе зовсім як дома» [6, с. 116].

Коло спілкування головного героя складається переважно з українців. Керуючись принципом «свій до свого по своє», Данилів усі проблеми вирішує за допомогою земляків — переїжджає за підтримки власника автотранспорту Сенишина, мешкає в домі Пилипа Стеценка, набуває нерухомість за посередництва агенції Сника, купує радіоприймач у крамниці Коваленка тощо. Навіть така побутова дрібниця як меню кав'ярні «Вікторія», де постійно харчувався головний герой (з традиційним борщем, налисниками, гречаниками), виразно доповнює картину побуту українців у Канаді. Павло не відчуває чужини так гостро, як Мар'яна, навіть зауважує, що на вулиці Батерст частіше можна почути рідну мову, аніж у Києві на бульварі Шевченка. Самчук не акцентує увагу на ностальгії персонажа, його художнє завдання інше — продемонструвати стійкість емігрантів, їхню готовність зберігати українські традиції і водночас пристосовуватися до нових умов Канади. Письменник формує образ альтернативної — канадської — України, яку протиставляє Україні радянській.

В образі Мар'яни національна складова відзначається більшою інтенсивністю і вагомністю. Напевне, головною причиною цього є те, що вона формувалася в інших умовах — не підрадянської України (звідки вирушив на еміграцію уродженець Харкова Павло Данилів), а України Західної, яка на той час не зазнала нівелюючого тиску радянського тоталітаризму. Марія Кейван із перших сторінок повісті акцентує увагу читачів на органічній діяльній українськості Мар'яни: «Боротися за права української мови, боротися проти накинутої на кожному кроці польськості, не було для неї нічим новим. Це ж був щоденний хліб українців у Польщі, з цим вона познайомилася ще в дитинстві. Виростала ж у патріотичній атмосфері батьківського дому» [2, с. 55]. Героїня М. Кейван послідовно й наполегливо протидіє національній дискримінації українців у Польщі, принципово розмовляє українською із хворими, провадить документацію рідною мовою, не зважаючи на спротив польськомовного чи російськомовного оточення.

Так само їй доводиться протистояти денационалізації в Канаді. Причому тут її зусилля зустрічали не менший опір. Найбільшою загрозою для емігрантів стала асиміляція дітей, які Україну не пам'ятали, або й ніколи не бачили. «У багатьох дітей, які приїхали до Канади з добре опанованою українською мовою, вона вже помітно зубожіла. Це лякало Мар'яну, бо без знання мови неможливо читати по-українському. Рідна книжка, преса стає недоступною і яке ж тоді життя, — думала та кожного вечора читала дітям казки, вірші. Часто чужі діти забігали послухати, а тоді виявлялося, що не все розуміють» [2, с. 216]. Протидіяти цій загрозі було важко, адже йшла вона не тільки від чужого оточення, а й від чужомовної школи. Мар'яна сумлінно дбає про те, щоб її діти не втрачали своєї національної ідентичності і знання мови, що є кодом-зв'язком зі своїм родом. Це частково примиряє її зі становищем домогосподарки: «Єдиним ліком на біль була думка — нехай бодай чоловік та діти скористають з цієї невдачі, тоді вона не буде цілковитою. В такому підході проявлялася глибоко закорінена, може й атавістична, жіноча традиція відсувати себе на другий плян, на першому місці ставити потреби родини. Теж глибоко закоріненою була у неї з дитинства українська свідомість, яка наказувала подбати, щоб діти добре знали українську мову» [2, с. 187]. Мар'яна виховує своїх дітей українцями, цьому сприяє збереження мови, ознайомлення з творами українських письменників, культивування українських традицій і свят. Таким чином, турбота про збереження національної ідентичності дітей поруч із заняттями літературою стає для головної героїні повісті тим засобом порятунку, що не дає їй загубити себе на чужині.

Ще одним важливим аспектом аналізованих романів є ставлення персонажів до Канади. У романі Уласа Самчука бачимо виразний пієтет Павла Даниліва до країни, що надала йому притулок після блукань зруйнованою війною Європою. Саме тут він може почуватися не чужинцем, а повноправним громадянином: «Я опинився в порожнечі, між небом і землею, без права на власне місце. Моїм завданням було знайти таке місце і я його знайшов □...□ Я на березі Америки, в Канаді з призначенням Ванкувер. Америка для мене не просто Америка, а амбіція, фантазія, ідеал. Належу до тих, що шукали тут правди, свободи — кращі і гірші, святі і грішні, але завжди сильні і завжди рішучі» [6]. Канада для нього — це «сплав націй... Нова, тверда, нержавіюча сталь рас, мов, духів смаків... Твердиня свободи, закована льодом півночі...

Плюс гранітний аеродром космічної авіонавтики» [6]. Звісно, письменник не оминає і труднощів, але всі вони нівелюються порівняно з тими можливостями, які надає емігрантам Канада.

У повісті Марії Кейван жодних прикмет ідеалізації нового довкілля немає, навпаки, її героїня має гострий зір і реалістично описує всі ті труднощі, з якими їй довелося зіткнутися. Таких проблем кілька. Перша — незнання мови. Комунікативний бар'єр не дозволяє Мар'яні почуватися повноцінним громадянином Канади. Вона постійно відчуває власну упослідженість. Друга — невдала спроба нострифікувати лікарський диплом. Після двох невдач Мар'яна цілковито занепадає духом. «Всі дошукувалися причини невдачі. Одні бачили її у подвійній дискримінації — хіба ж можливе, щоб дозволили зностріфікувати диплом емігрантці-українці, до того жінці. Інші бачили причину у тому, що в них забагато дітей, а замало грошей — скільки докторів має по одній дитині, а вам забалося аж двоє. Ще інші уважали, що справа у її вдачі. Один непрошений дорадник говорив: — Ви самі собі винні. Треба було послухати моєї ради. Я ж радив вам дати дітей до сиротинця, щоб ви могли спокійно вчитися. Тоді ви накинулися на мене, ніби я сказав продати дітей чи щось таке нечуване. Біда у тому, що ви надто сентиментальні, як і більшість українців. — Материнський сентимент універсальний, не лише в українців, — відповідала. — Не до тої міри. Ви таки надмірно сентиментальні і через те не надаєтеся на цей континент» [2, с. 191].

У Канаді Мар'яна, як і переважна більшість жінок із дипломами про вищу освіту, відчувається подвійно упослідженою — національно і гендерно, адже чоловікам, хоч і з труднощами, все ж удавалося скласти іспити й отримати дозвіл на лікарську практику. Натомість для жінок цей шлях був безперспективним, тобто йшлося фактично про професійну деградацію — їм або доводилося погоджуватися на працю у пральнях, ательє, ресторанах, на фабриках, або обмежуватися роллю домогосподарки. Тому ставлення героїні до Канади прохолодне: «Мар'яна загадала постійне у перших роках питання “як любите Канаду?” її відповідь зразу “ще не знаю”, пізніше по невдачах “так люблю її, як вона мене” не подобалася. Її авторитетно повчали: “Ви, новоприбулі, мусите любити Канаду. Якби не Канада, ви погинули б з голоду у Німеччині”. “Мусите любити” звучало для неї, як психологічний абсурд. Навіть народна мудрість каже, що на “милування нема силування”. Любити з примусу неможливо» [2, с. 247].

Вибудовуючи художню концепцію особистості, Улас Самчук і Марія Кейван, залежно від гендерних, регіональних і ментальних передумов, формують два різні типи персонажів, що презентують українську повоєнну еміграцію. Перший тип — персонаж, який послідовно при звичаюється до нових умов, здобуває громадянство, зміцнює свій фінансовий статус, при тому намагається зберегти українську ідентичність, пристосовувавши її до нових етнічних умов. Інший тип — емігрант, який живе минулим — спогадами про Україну, і для якого Канада залишається чужою. Він не може цілковито адаптуватися до нових умов, а тому не досягає значних успіхів. Уся його енергія спрямована на спротив асиміляції й збереження української мови, віри, традицій.

Список використаної літератури:

1. Білоус-Гарасевич Л. Улас Самчук / Л. Білоус-Гарасевич // Білоус-Гарасевич Л. Ми не розлучались з тобою, Україно. Вибране. — Детройт-Мічиган: «Graphé», 1998. — С. 130–146.
2. Кейван Марія-Андріяна. Пливе-шумить ріка / Марія-Андріяна Кейван. — Едмонтон, 1985. — 330 с.
3. Костюк Г. Образотворець «времєни лютого» / Григорій Костюк // Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. — у 3 кн. — Кн. 2. — К.: «Рось», 1994. — С. 499–514.
4. Пінчук С. Улас Самчук / С. Пінчук // Рідна школа. — 1999. — № 9. — С. 9–11.
5. Самчук У. На білому коні / Улас Самчук. — Вінніпег, 1972. — 251 с.
6. Самчук У. На твердій землі / Улас Самчук. — Вінніпег-Торонто, 1963–1966. — 390 с.
7. Скорина Л. «Американська мрія» У. Самчука (перипетії емігрантської долі в романі «На твердій землі») / Людмила Скорина // Літературознавство. Фольклористика. Культурологія. — Вип. 3. — Черкаси, 2004. — С. 55–63.
8. Скорина Л. Дім як домінанта семантичного простору в романі У. Самчука «На твердій землі» / Людмила Скорина // Слово і час. — 2005. — № 2. — С. 38–43.
9. Українська душа: [збірник статей] / за ред. В. Храмової. — К.: Фенікс, 1992. — 128 с.
10. Шліпченко С. Архітектурні принципи постмодернізму / С. Шліпченко. — К.: Вид. дім «Всесвіт», 2000. — 240 с.

**The Model of a «New Hero» in the Ukrainian Canadian Prose
of the Second Half of the 20th Century**

In this article the author analyzes the Ukrainian Canadian prose of the second half of the 20th century. She focuses in particular on the development of a «new hero» model reflective of the concept of individuality in postwar Ukrainian-language writing in Canada. The author focuses on the novels by Ulas Samchuk and Maria Keivan.

Key words: immigration, Ukrainian Canadian prose, DP generation, new hero, mentality, assimilation.

УДК 821.161.2–31.09+929Шиян

Олена Коновалова (Луганськ)

**АВТОРСЬКА МОДЕЛЬ ВІЙНИ
(на матеріалі роману «Хуртовина» Анатолія Шияна)**

У статті розглянуто авторську модель Великої Вітчизняної війни на матеріалі роману «Хуртовина» українського радянського письменника Анатолія Шияна. Виокремлено засадничі аспекти цієї моделі: дихотомія «герой» — «ворог» (зовнішній та внутрішній), використання ідеологеми «велика родина», чітко окреслена жіноча візія війни, тотальний / гіперболізований героїзм. Зроблено спробу осмислити авторську модель як частину офіційної моделі війни, визначити її особливості та аутентичні риси.

Ключові слова: Велика Вітчизняна війна, «велика родина», дегероїзація, мілітарна свідомість, соцреалізм, тоталітаризм.

Видиме визволення, яке прийшло до людей водночас зі зруйнуванням величного зла — Радянського Союзу, не принесло миттєвого полегшення й не вивело на правильний шлях. Навпаки — люди виявилися неготовими морально та психологічно залишитися без «отця всіх народів», «великої сім'ї». Нації почали боятися невідомого завтрашнього буття, але, водночас, минуле вже теж стало для них ворожим. Ще й сьогодні багато хто перебуває у стані такої екзистенційної розірваності, не здатність адекватно оцінити прожиту епоху під назвою «СРСР» унеможливорює витворення ціннісних категорій та буттєвих орієнтирів для майбутнього.

Упродовж останніх років назріла нагальна потреба конструювати цілісну картину світу ХХ ст. з наукової точки зору, і в такий спосіб створити об'єктивну буттєву модель, за допомогою якої кожна людина могла б переглянути культурно-історичні та філософсько-ментальні координати життя, пройшовши шлях від болісного мовчання про тоталітаризм до цілісного розуміння й сприйняття його природи.

Українська наукова думка зараз перебуває в активній фазі досліджень про радянське, точніше досліджень про співвідношення та співжиття радянського й українського, їхні межі. Лев Гудков стверджує: «В українській ситуації особливої ваги набуває онтологічний принцип, пов'язаний із пошуком нової формули ідентичності. Сучасне перебування в символічній зоні радянського за відсутності розгорнутого наукового дискурсу про радянську культуру дає невтішні результати, а головне — феномен “негативної ідентичності”» [4, с. 5].

Саме у спосіб об'єктивного погляду на радянську епоху та всі її компоненти можна транспортувати все радянське в минуле, вийшовши із зачарованого кола життя вчорашніми категоріями. Повна ревізія радянського дозволить приступити до новочасного конструювання пам'яті та пошуку ідентифікаційних парадигм для всього українства.

Однією із найбільш важливих подій ХХ ст. була й залишається Велика Вітчизняна війна, колосальний історичний та психологічний пласт, який до сьогодні перебуває у полі